

Prikaz knjige

Tanja Đurić (Hrvatska)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

SIČANSKE RIČI AUTORICA EMINE BERBIĆ KOLAR I LJILJANE KOLENIĆ

Knjiga „Sičanske riči“ objavljena je 2014. godine u nakladi Učiteljskoga fakulteta u Osijeku, Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Napisale su je uvažene jezikoslovke i profesorice prof. dr. sc. Ljiljana Kolenić sa Filozofskoga fakulteta u Osijeku i doc. dr. sc. Emina Berbić Kolar s Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku. Autorice su već poznate po brojnim znanstvenim radovima i doprinosima hrvatskoj dijalektologiji. Knjiga nije namijenjena samo jezikoslovcima, dijalektolozima, već i široj publici koja je zainteresirana za jezičnu raznolikost i jezični nestandard. „Sičanske riči“ zapravo su riječi govornika malenoga sela Siče koje se nalazi u Brodsko-posavskoj županiji, u Hrvatskoj. Mjesni govor Siča zaštićen je i nalazi se na popisu nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske. Sičanski govor pripada, kako autorice navode, u veću jezičnu skupinu slavonski dijalekt, a slavonski dijalekt pripada najraširenijem hrvatskom narječju, štokavskom narječju. U vrijeme sveprisutne globalizacije, mjesni govori imaju tendenciju izumiranja i u nastojanju sprječavanja toga izumiranja te očuvanja nematerijalne kulturne baštine ova knjiga igra veliku ulogu. Knjiga sadrži tristo osamnaest stranica koje uključuju tekst, pet geografsko-dijalektoloških karti, jednu tablicu, jedan graf te jednu fotografiju. U novijoj znanstvenoj literaturi ne postoji velik broj autora i radova koji se ovako detaljno bave problematikom slavonskoga dijalekta u suvremenom društvu, stoga su „Sičanske riči“ vrijedan pokušaj popularizacije i oživljavanja slavonskoga dijalekta.

Knjiga je sadržajno podijeljena na dva veća dijela. Prvi je dio napisala prof. dr. sc. Ljiljana Kolenić koja uvodi čitatelje u širi jezični okvir unutar kojega se nalazi sičanski govor, a to je posavski poddijalekt, slavonski dijalekt te štokavsko narječje. Autorica ističe važnost slavonskoga dijalekta u kroatistici jer njime izvorno govore Hrvati Šokci prvenstveno na području Slavonije. Osim teorijskoga određenja sičanskoga govora unutar hrvatskoga jezika, prvi dio knjige donosi i geografsko rasprostiranje hrvatskih narječja i dijalekata unutar Republike Hrvatske, ali i izvan njezinih granica, podjelu hrvatskih narječja i dijalekata, pregled temeljne literature o slavonskom dijalektu te jezične osobitosti slavonskoga dijalekta, kao i jezične osobitosti sičanskoga govora. Također je dan geografski položaj sela Siče, grafički prikaz broja stanovnika u selu po godinama te kratki opis kazivača, izvornih govornika koji su doprinijeli jezičnom istraživanju. Osobito je bitan dio u kojemu su jasno

navedene jezične značajke sičanskoga govora te značajke slavonskoga dijalekta, gdje se može napraviti jezična usporedba i utvrditi koje se značajke slavonskoga dijalekta mogu pronaći u sičanskom govoru te koliko je jezičnih osobitosti ostalo sačuvano na tom području. Na temelju literature i terenskoga istraživanja autorica daje konkretne primjere jezičnih osobitosti sičanskoga govora koje se mogu naći u govorima slavonskoga dijalekta poput zavirutoga naglaska ili akuta (*vodě, dōjdě*), odraz jata koji je ikavsko-jekavski, l na kraju sloga (*položil, uplel*), pojava šćakavizma (*godišće* umjesto *godište*, *šćuka* umjesto *štuka*), gubljenje glasa h (*odali* umjesto *hodali*, *gra* umjesto *grah*) i ostalih. Knjiga nije samo lingvistički dragocjena, već ima i antropološki te kulturni značaj jer ocrta izvanjezičnu zbilju kroz arhaične riječi koje su označavale predmete, zanimanja i život ljudi. Tako se na temelju arhaičnih riječi može saznati da su se Sičani bavili većinom poljoprivredom te da je rezbarenje bilo dobar izvor prihoda (*flajbaz* je olovka za pisanje po drvetu, *glajfuz* je pribor za rezbarenje, *živinar* je veterinar, *baščovan* je vrtlar i druge riječi). Prvi dio knjige zauzima osamdeset i sedam stranica te na kraju autorica donosi zaključak da je sičanski govor do danas zadržao većinu osobina slavonskoga dijalekta u fonologiji, akcentuaciji, morfologiji, sintaksi i leksiku.

Drugi je dio knjige napisala doc. dr. sc. Emina Berbić Kolar i to je rječnik sičanskih riječi zajedno s njihovim pripadajućim naglascima i gramatičkim osobinama te ovaj dio zauzima veći dio knjige, odnosno dvjesto trinaest stranica. Broj stranica rječnika sičanskih riječi otkriva da je knjizi prvenstveno cilj očuvanje staroga narodnog govora, organskoga idioma koji nema svoj pisani oblik. Upravo u nastojanju da ovaj organski idiom poprimi svoj pisani oblik, autorica piše rječnik koji abecednim redom donosi arhaične, staroškovske riječi koje se i danas mogu čuti na području Siča. Stoga i naslov knjige potpuno odgovara njenom sadržaju jer pruža cjelovit pristup sičanskom govoru smještajući ga u širi jezični okvir te navodeći izvorne riječi u rječniku. Riječi su u sičanskom rječniku poredane abecednim redom, od kojih su najzastupljenije riječi koje počinju slovom p, k i š, a najmanje su zastupljene riječi koje počinju slovom dvoslovima dž, nj i lj. Svaka je riječ naglašena te je pobliže objašnjeno njezino značenje. Uz imenske riječi napisani su i rod i broj. Uz tuđice je napisan i jezik iz kojega su preuzete zajedno s izvornom riječi, stoga rječnik ima važan etimološki i povijesni značaj. Iz rječnika se može zaključiti da je većina riječi preuzeta iz njemačkoga i turskoga jezika što je nematerijalni dokaz nekadašnje vlasti na ovome području. Rječnik nije značajan samo za kroatistiku, već i za cijelu slavistiku jer su govori slavonskoga dijalekta najarhaičniji štokavski govori.

Knjiga je primjer izvornoga znanstvenog rada jer uključuje sustavno terensko lingvističko istraživanje i analizu podataka na svim jezičnim razinama: fonološkoj, morfološkoj, leksičkoj, sintaktičkoj, dijalektološkoj. Sadržaj je strukturiran u naslove što omogućuje lakše snalaženje u knjizi. Naslovi su: slavonski dijalekt, hrvatski jezik, rasprostiranje slavonskoga dijalekta, temeljna literatura o slavonskome dijalektu, govor mjesta Siče, rječnik sičanskoga govora, literatura te bilješke o autoricama. Pojedini naslovi imaju i podnaslove. Naslov hrvatski jezik sastoji se od podnaslova hrvatska narječja i dijalekti, naslov rasprostiranje slavonskoga dijalekta sastoji se od podnaslova rasprostiranje slavonskoga dijalekta unutar hrvatskih državnih granica, Slavonija, Baranja i zapadni Srijem, slavonska Posavina, slavonska Podravina, govori oko Našica, hrvatski dio Baranje, rasprostiranje

slavonskoga dijalekta izvan hrvatskih državnih granica, Bosna i Hercegovina, Srbija, Mađarska te podjela slavonskoga dijalekta na poddijalekte. Naslov jezične osobine slavonskoga dijalekta sastoji se od podnaslova naglasak, fonologija, morfologija, imenice, zamjenice, pridjevi, glagoli, nepromjenjive vrste riječi, tvorba riječi, sintaksa, leksik. Naslov govor mjesta Siče sastoji se od podnaslova naglasak, fonološke osobitosti, morfološke osobitosti, imenice, zamjenice, pridjevi, glagoli, nepromjenjive vrste riječi, prilozi, prijedlozi, veznici, usklici, sintaktičke osobitosti, tvorbene osobitosti, leksičke osobitosti, značenjska polja, podrijetlo riječi i zaključak. Podaci su popraćeni tablicom, kartama, grafom i fotografijom.

Teorijska podloga knjige zasniva se relevantnoj literaturi hrvatskih jezikoslovaca koja seže od prvaka hrvatske dijalektologije Stjepana Ivšića iz 1913. do znanstvenih radova Josipa Užarevića iz 2011. tako da prati cjelovit povijesni razvoj slavonskoga dijalekta i njegovih govora. Knjiga je pisana jezikom razumljivim široj javnosti, ali sadržava i vrijedne dijalektalne zapise u rječniku koji su razumljivi užoj jezičnoj publici. Prvi i drugi dio knjige međusobno se nadopunjuju, prvi dio uvod je u drugi, a drugi oprimjeruje prvi. Autorice daju bogat doprinos hrvatskoj dijalektologiji i kulturi, istražuju kutke hrvatskoga jezika u koje je malo tko zakoračio i što je najvažnije, ostavljaju pisani trag o hrvatskoj jezičnoj raznolikosti.

Knjiga „Sičanske riči“ ima lingvistički, kulturni, povijesni, antropološki i socijalni značaj jer pruža cjelovit pristup sičanskom govoru. Osim lingvističke osobitosti i položaja unutar hrvatskoga jezika, iz knjige se može saznati o životu, povijesti i kulturi Sičana. Knjiga iz šire perspektive gleda na sičanski govor i slavonski dijalekt uvrštavajući ga u stare, arhaične, štokavske govore koji su dio svjetske baštine. U današnje vrijeme kada je engleski jezik postao globalni, u doba modernizacije i posljedica koje ona sa sobom nosi, pravi je izuzetak naći ovakvo djelo koje zastupa manjinske jezične varijetete i nastoji ih očuvati. Autorice su spoznale vrijednost očuvanja jezične različitosti i identiteta u multikulturalnom svijetu te knjigom populariziraju ovu slabo zastupljenu tematiku, ukazujući na probleme depopulacije i jezičnoga izumiranja. Biti prepoznatljiv u današnjem svijetu teško je, pogotovo manjim zajednicama, stoga je ova knjiga velik korak za hrvatski jezik i kulturu. Knjiga je dobar poticaj svim ostalim jezikoslovcima i ljudima koji su zainteresirani za jezične varijetete kako bi se uključili u revitalizaciju i očuvanje govora. Važno je napomenuti da ova knjiga, osim što je važan dokaz nematerijalne kulturne baštine, nije dovoljna za sam opstanak sičanskoga govora. Da bi neki govor opstao, potrebni su govornici i svijest za njegovim očuvanjem, potrebno je poučavati o ovome govoru da bi se prenio na mlađe generacije, jedino će tako govor ostati živ.